

Швидун Ірина

Завідувач сектору рідкісних видань та неопублікованих документів відділу обслуговування наукової та навчальної літератури бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава

ДЖЕРЕЛА КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ М. А. ЖОВТОБРЮХА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

У статті йдеться про формування фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та про книжкові колекції науковців, які свого часу подарували їх книгозбірні.

Ключові слова: Полтавський національний педагогічний університет, рідкісний та цінний фонд, книжкові колекції, дарчі написи, автографи.

Книги - це майно, що заповідається розумом людству, призначене для передачі з покоління в покоління, на користь тим, які з часом народяться.

Джозеф Addісо

Природньо, що історія вузівської бібліотеки тісно переплетена з історією самого вузу. Так, 1914 рік був одночасно датою заснування інституту і бібліотеки. В «Отчете о состоянии учебного заведения за 1915 год» читаємо: «В фундаментальной библиотеке к 1 января 1916 года состояло названий в 1176 томах, из них в отчетном году приобретено 697 томов» [1]. Лише у рік заснування інституту книжковий фонд бібліотеки нараховував 873 книги. Ці цифри говорять про стан книгозбірні, особливо якщо нагадати, що тоді на перший курс було прийнято 26 студентів, з якими працю-

вало 6 викладачів. У двадцяті роки ХХ ст. упорядковуються фонди, складаються алфавітні і предметні каталоги, організуються книжкові виставки. Неоцінним скарбом бібліотеки був і залишається її книжковий фонд. Аналізуючи печатки та штампи на документах, можна визначити місце, з якого книга потрапила до бібліотеки: Полтавська Маріїнська жіноча гімназія, приватна гімназія Н. О. Старицької, Полтавська вчительська семінарія, Полтавський Петровський кадетський корпус, Олександро-Миколаївська церковно-вчительська школа та ін. Варто відмітити, що у перші роки свого існування книгозбірня інституту поповнилась особистими бібліотеками професорів П. В. Голубовського та А. Р. Орбінського, письменника Панаса Мирного [5, с. 52].

Після звільнення Полтави від німецької окупації інститут і бібліотека відновили свою роботу, але значна частина книжкового фонду, облікової документації була втрачена. 1943 рік – це початок нового обліку фонду рідкісних і цінних видань, який ведеться до сьогодні. У 50-70-ті роки книгозбірня поповнилась колекціями книг викладачів інституту – С. О. Данішева, Д. І. Ганича та професора інституту мовознавства ім. О. О. Потебні М. А. Жовтобрюха [4, с. 118]. На початку 90-х років бібліотека з вдячністю прийняла книги, подаровані письменником П. П. Ротачем.

У 1988 році в структурі бібліотеки Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка створено сектор рідкісних книг, важливою функцією якого було формування колекцій рідкісних та цінних видань. Це стало можливим завдяки тому, що бібліотека зберегла ці унікальні фонди. До того часу стародруки знаходилися в основному фонді. Поступово було переглянуто фонд бібліотеки з метою відбору рідкісних видань.

У 2001 році бібліотека ПНПУ імені В. Г. Короленка отримала інструкцію «Про порядок відбору рукописних книг, рідкісних видань з бібліотечного фонду до Державного реєстру національного надбання», затверджену Міністерством культури і мистецтва України № 708, якою користуються і сьогодні.

В основу відбору було покладено хронологічний принцип, тобто час створення видання. Відбиралася література, видана до 1945 року. Всі примірники були описані та внесені до каталогу «Рідкісні видання». З часом кількість видань збільшувалась. Принципи відбору розширювалися – до них додалися факсимільні

та репринтні видання, прижиттєві видання творів класиків української та світової літератури, мініатюрні видання, книги з автографами, сучасні видання, які мають поліграфічну, змістовну, краєзнавчу цінність, галузеву спрямованість навчального закладу.

Основним документом, що визначає принципи та порядок формування фонду рідкісних видань та неопублікованих документів є положення «Про фонд рідкісних та цінних документів бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха». Робота з формування фонду рідкісних видань та неопублікованих документів продовжується й нині. Колекції постійно поповнюються новими виданнями, додаються сучасні краєзнавчі видання інституційного рівня, які мають історичну цінність для вивчення історії краю та нашого навчального закладу [6].

На сьогоднішній день книгозбірня отримала в дарунок видання української діаспори - колекцію книг української письменниці О. Василевої та І. Гуріна. Родина В. О. Пащенко, ученого у галузі релігієзнавства та педагогіки вищої школи, передала до фонду бібліотеки колекцію книг та неоціненний скарб – рукописи. Колекція книг Григорія Матвійовича Сивоконя – літературознавця, доктора філологічних наук, зайняла почесне місце в книгозбірні університету. Коваленко Григорій Миколайович – відомий географ не тільки на теренах України, а й за її межами – опублікував понад 50 наукових робіт. Його колекція книг була з вдячністю прийнята до університетської бібліотеки. Учений-мовознавець, літературознавець, публіцист, педагог Микола Іванович Степаненко, автор понад 800 наукових праць, з-поміж яких монографії, підручники, посібники, науково-популярні книги, словники подарував книжкову колекцію, яка значно покращила кількісні та якісні показники бібліотечного фонду.

У зв'язку з реорганізацією бібліотеки, у 2017 р. фонди дисертацій та авторефератів передано до сектору рідкісних видань та неопублікованих документів.

З 2018 року почав формуватися «Фонд праць викладачів ПНПУ імені В. Г. Короленка». Формується також електронна база колекції «Полтавщина».

Видання з колекцій презентують на книжкових виставках, переглядах до конференцій, культурно-просвітницьких заходах, які відбуваються в університеті та за його межами.

Основу фонду становлять видання XIX–XX ст., але є й книги, які датуються XVIII ст. Невід’ємною складовою є періодичні видання: Вестник Европы, Киевская старина, Журнал министерства народного просвещения, Основа, Русское богатство, Записки наукового товариства імені Шевченка, Вестник воспитания, Світло та ін. У фонді представлені видання українською, російською, латинською, французькою, німецькою мовами. Найстаріша книга, яка знаходиться в книгосховищі бібліотеки імені М. А. Жовтوبرюха – «История Польши» (1749) латинською мовою [2, с. 51]. Сьогодні фонд сектору рідкісних та цінних видань налічує більше двадцяти тисяч унікальних примірників та є базою для досліджень науковців ПНПУ імені В. Г. Короленка, адже будь-яка книжкова колекція є інтелектуальним надбанням народу і потребує бібліотекознавчого та джерелознавчого дослідження.

Список використаних джерел

1. Київський Центральний державний історичний архів України Ф. 707, оп. 229, спр. 226, арк. 157.
2. Горська Н. О. Рідкісні книги славетних полтавців у фондах Національної історичної бібліотеки України. *Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 22 листоп. 2011 р., м. Київ. Київ : Виниченко, 2011. С. 48–53.
3. Іващенко В. М., Палійчук Р. І. Зібрання рідкісних і цінних видань у фондах мережі освітянських бібліотек: результати дослідження. *Вісник Книжкової Палати*. 2013. № 1. С. 24–27.
4. Мацібора Н. Г. Сучасний стан і напрями роботи з рідкісними виданнями у фондах освітянських бібліотек України : [у т. ч. згадується бібліотека ПНПУ ім. В. Г. Короленка]. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 4 : інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, перспективи створення та забезпечення доступу : зб. наук. праць. С. 110–119.
5. Орехова В. В. Визначні книжкові колекції наукової бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 10. С. 51–55.
6. Орехова В. В. Перлини книжкового фонду бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/1734>. (дата звернення: 15.08.2018.)

Iryna Shvydun

Sources of Forming the Fund of the Rare and Valuable Publications of the M.A. Zhovtobriukh Library of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University: History and Today's Period

The article deals with the formation of a library fund of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University and the book collections presented by the scholars to the library.

Key words: *Poltava National Pedagogical University, rare and valuable fund, book collections, gift signatures, autographs.*